

FRANCESC TORRALBA

L'esforç

Pagès editors
LLEIDA, 2007

PER QUÈ M'HE D'ESFORÇAR?

Hem de reconèixer, d'entrada, que l'esforç no sedueix. Si no trobem algun motiu per posar-nos en tensió i esforçar-nos, preferim quedar-nos en la situació en què estem. Per la llei de la màxima economia, tendim a evitar l'esforç, si podem assolir els nostres objectius sense desgastar-nos.

Només quan experimentem la necessitat o bé un desig amb molta vehemència, ens esforcem per canviar de situació. En ocasions, la circumstància és tan hostil, que ens empeny a esforçar-nos per mirar de cercar-ne una de millor, però mentre la situació sigui bona, l'esforç és un impuls estèril, quasi absurd, fins i tot ridícul. Té sentit esforçar-se per conquerir un horitzó millor, però això pressuposa una certa esperança i, a la vegada, confiança en un mateix, però és de necis esforçar-se per a no-res. És, fins i tot, irracional.

Només ens posem en camí si imaginem que podem arribar a bon port. Si no hi veiem cap possibilitat, si no hi ha res a fer, com si es tractés d'una fatalitat còsmica, ¿per què ens hauríem de posar en camí? Tendim a evitar esforços, a fer dreceres, a desenvolupar les nostres activitats amb el mínim cost físic, psíquic i emocional possible.

De fet, la intel·ligència ens allibera de fer grans esforços. Hem inventat artefactes que ens alliberen de fer esforços físics que havien de fer els nostres avis i els avis dels nostres avis per guanyar-se la vida. Hem reduït, en part, l'esforç físic i manual gràcies al desenvolupament científic i tecnològic, però seguim necessitats d'esforç, perquè per resoldre molts dels problemes individuals i col·lectius que ens afecten, ens cal esforç, constància i sobretot imaginació.

L'esforç no és un valor passat de moda, inútil o superat pel temps, sinó del tot necessari. No podem resoldre amb una píndola tots els mals de la humanitat, ni podem garantir que la tecnologia ens alliberi de totes les calamitats. Hi hem de posar de la nostra part. Això ens permet concentrar els

esforços en el que és irremissiblement humà i no malbaratar-los en funcions que ja pot fer la tècnica. No cal esforçar-se per allò que pot fer un artefacte, però sí que cal posar el coll per allò que, ara per ara, no pot fer ningú més que l'ésser humà amb empena i imaginació.

Ens hem alliberat d'unes càrregues, però en tenim d'altres. No vivim en *El món feliç* d'Aldous Huxley, ni en la *Nova Atlàntida* de Bacon. El món està ple de llum, però també d'ombres. Contra el que tan habitualment es diu, la felicitat no rau en la pura passivitat, en la permanent distracció, en el no fer res. No és incompatible amb l'esforç, sinó que, en certa manera, és el fruit saborós de l'esforç.

En el món de Huxley, els habitants són suposadament feliços perquè les màquines ho fan tot i estan alliberats de tot esforç. Prenen diàriament la ració de *soma* que els pertoca i viuen desinhibits, programats, descarregats de l'esforç de ser lliures. Viuen distrets i descansats. És, però, una falsa felicitat, perquè només el qui s'esforça per assolir un objectiu i experimenta la possibilitat del fracàs, la proximitat de la decepció, pot assaborir, realment, la felicitat.

Hi ha molts horitzons col·lectius que depenen del nostre esforç, de la nostra dedicació i que no podem delegar a les màquines. Desitgem pau i justícia en el món, però no hi ha cap programa, ni instrument tecnològic que ens ho pugui garantir. Desitgem un planeta sa des del punt de vista ecològic, però això només és possible si ens esforcem a dur a terme un estil de vida sostenible, basat en la sobrietat i en la continència consumista. Aspirem a tenir ciutats pulcres i cíviques, però això no depèn de programes tecnològics, sinó dels valors que sapiguem transmetre a les generacions més joves a través del nostre esforç. Traguem-nos del cap l'estúpida idea que l'artefacte o la píndola ens alliberen de l'esforç.

A més a més dels horitzons col·lectius, hi ha els desigs individuals, els que cadascú sent en el fons del seu cor i que cap artefacte o animal pot realitzar per nosaltres. Desitgem conquerir el cor d'una persona, millorar en l'àmbit laboral, garantir una correcta educació dels fills, mantenir i ampliar el cercle d'amistats, créixer en coneixements, saviesa i habilitats. No sabem, d'entrada, si assolirem aquests

horitzons, però sí que sabem que, sense esforç, no hi ha res a fer.

L'antídot de l'esforç és la peresa, aquesta còmoda instal·lació en el benestar, aquesta incapacitat de posar-se en camí, d'esperar que els altres actuïn. La mandra és l'origen de tots els mals i, solament si som capaços d'espantar-la, podem assolir els nostres objectius. En els tractats de moral, és descrita, històricament, com un vici, fins i tot com un pecat capital. La peresa ens manté quiets, estàtics, a l'espera del que passa; inactius, com mig endormiscats. Es basteix sobre la desconfiança i, en el fons, li manca l'impuls de l'esperança. És la desgana, la poca fe en un mateix i en els altres.

Etimològicament, la paraula *peresa*, d'origen llatí, prové del terme *pigritia*, que és la reticència o l'oblit a realitzar accions, moviments, treballs. En els tractats de moral, se l'emparenta amb l'accídia, una espècie de tristesa de l'ànima i incapacitat per obrar.

La peresa es pot definir com la manca d'estímul, de desig, de voluntat per atendre el que és necessari i, fins i tot, per realitzar activitats creatives o de

qualsevol índole. És com una congelació de la voluntat, l'abandonament de la nostra condició d'éssers actius i emprenedors.

És mandrós qui renuncia als seus deures respecte la societat, respecte la ciutadania, qui abandona la seva formació cultural. El gendre de Karl Marx, Paul Lafargue, va escriure un irònic assaig sobre les obligacions de l'home modern i la importància del descans. En *El dret a la peresa*, reivindica el descans de l'obrer i la necessitat de reduir el temps laboral per poder conrear altres dimensions de la persona. Ho diu en el segle de la Revolució Industrial on els proletaris patien extenuants jornades de treball.

L'antídot contra la peresa és la voluntat i, molt sovint, la consciència de la necessitat. En l'Antiguitat, el que s'oposava a la peresa era l'activitat, no el treball. Per a un grec, el treball era cosa d'esclaus, però mai no van defensar la inactivitat. Aristòtil mai no va treballar, però va ser intensament i extensament actiu en l'art de pensar. La peresa, doncs, no és, senzillament, l'antídot del treball, sinó de l'esforç.

Val la pena dir que, en ocasions, una certa peresa és necessària, especialment com a contrast d'una vida saturada, tensada per un excés d'esforç, però com a norma vital és pèssima, perquè fa impossible la realització de qualsevol projecte. Viure és, en definitiva, projectar i els projectes no s'assoleixen per art de màgia, sinó posant-hi el coll, esforçant-nos.

La qüestió rau a saber com foragitar la mandra de la nostra vida, com extirpar-la del cor. És veritat que és molt dolç no fer res, restar ajagut a la gespa una tarda de primavera o assegut en un banc al bell mig de la ciutat, mentre tots corren pel voltant apressats d'un lloc a l'altre, però la mandra és una espècie de segrest de l'ànima que ens priva de realitzar els nostres projectes.

De fet, es pot emparentar la mandra amb l'avorriment. La mandra ens porta a no fer res i no fer res a l'avorriment, però en l'avorriment no podem romandre indefinidament, sinó que sentim la necessitat de salvar-nos. Per això es pot dir, curiosament, que l'avorriment és, indirectament, el motor de la història. Els éssers humans han pujat

muntanyes perilloses, han realitzat expedicions a llocs perduts, com una possible solució a l'avorriment. Si no experimentéssim l'avorriment de no fer res, tampoc no ens posaríem a actuar.

Al mandrós li manca la motivació per fer coses i prefereix no canviar d'actitud. La desmotivació social pot tenir diferents orígens. Una de les raons és l'educació ultrapermissiva, sense cap tipus de límits. Aquesta permissivitat condueix al descans, a la passivitat, perquè si puc triar entre fer i no fer res, tendixo, d'entrada, per estalvi energètic, a no fer res. Abans de la invasió de l'educació permissiva, les coses s'havien de fer, perquè així estava establert. S'havien de fer els deures, ser fidel, anar a treballar, portar diners a casa. Tot estava perfectament establert.

Els pares i els mestres ens sentim, molt sovint, impotents. No sabem com educar en l'esforç, com transmetre aquest poderós valor a les noves fornades. Els volem fer entendre que, com deien els avis, a la vida no regalen res i que cal posar-hi el coll per treure'n algun profit, però no acabem de trobar les estratègies, ni els mecanismes oportuns per arrelar-los aquest valor tan essencial.

La coacció o el xantatge són males conselleres en educació. De vegades és l'únic recurs que sembla que ens queda. Només si amenacem o els ho exigim a canvi de favors, sembla que comencen a esforçar-se. Aquesta suposada manera de potenciar l'esforç és, en el fons, indeguda, perquè no és un esforç que s'acabi fent per si mateix, responsablement, sinó tan sols per la pastanaga. I no sempre hi ha pastanaga. El qui s'acostuma a actuar mogut per finalitats externes, no ha integrat, encara, el valor de l'esforç.

Volem que la nostra mainada s'esforcin, però, perquè això sigui possible, cal motivar-los, esperonar-los, fer-los veure els fruits de l'esforç, el que es recull després d'esforçar-se molt. Podem posar-los exemples positius, estímuls perquè es posin en camí, però no podem caminar per ells.

Els professors ens desanimem, molt sovint, en veure la desídia, el desinterès, la poca capacitat que tenen molts estudiants per esforçar-se i posar dedicació en l'estudi i en l'aprenentatge de qualsevol habilitat. Només cal fer-se trobadís per les comunitats educatives, per escoltar aquesta queixa.

Sempre hi ha excepcions, lògicament, però, en termes generals, l'esforç és un valor molt absent en la vida social i, especialment, en el camp educatiu. Els principals responsables d'aquesta mandra, però, som els mateixos educadors. No hem creat les condicions perquè brolli l'esforç, no els hem posat en situació perquè neixi el valor de l'esforç.

Sembla que, de fet, vinguin de tornada. S'ho han trobat tot fet i aleshores ens estranya que no s'esforcin. Viuen en circumstàncies tan còmodes, que no senten la necessitat de canviar-la. Abans de queixar-se, ja tenen el premi; no experimenten la dificultat i saben que, passi el que passi, el plat no faltará a taula i tot seguirà el seu curs habitual. Els eduquem dins d'un globus de confort i de comoditat i, després, ens estranya que no s'esforcin. Per què s'haurien d'esforçar?

La contrarietat té un valor educatiu de primera magnitud. Si els ho donem tot pastat, talladet i filtrat, no sentiran la necessitat d'esforçar-se, d'haver de cansar-se, perquè sense el més mínim esforç tindran allò que desitgen. No podem treure'ls permanentment les castanyes del foc, perquè en

fer-ho, els deseduquem, els estovem l'ànima, en lloc d'enfortir el seu caràcter.

Pot semblar un pèl sàdic posar un entrebanc a algú, fer-li passar una mala estona, situar-lo davant d'una contrarietat, però, en el fons, no té res de sadisme, perquè si els posem una dificultat no és per gust, sinó perquè aprenguin, per ells mateixos, a sortir-se'n, a trobar la solució, a veure quina manera hi ha per salvar-la.

Els pares i els mestres hem de posar contrarietats als fills i, a més a més, hem d'ajudar-los i donar-los eines per afrontar-les amb certes garanties d'èxit. No podem enganyar-los amb el tòpic que la vida és una bassa d'oli. Ni ho és, ni ho ha estat mai. Els hem de posar les contrarietats adequades i pertinents per a les seves edats i superar el tic paternalista que tan sovint portem incrustat en el nostre ADN.

Els ho donem tot, perquè ens fan patir o, més ben dit, perquè ens fa patir veure'ls patir, mentre lluiten per assolir un determinat objectiu, però no ens podem empassar el fals mite de l'educació vigent que els fins s'assoleixen d'una manera

lúdica, distreta, divertida i alegre. D'això —deixeu-m'ho dir clar i català— ni parlar-ne. Tot costa molt treball.

No sempre és fàcil donar arguments de perquè s'han d'esforçar, sobretot quan veuen, molt sovint, en aquest gran aparador d'histrions i d'esperpents que és la televisió, que alguns personatges joves han assolit la glòria, la fama, el diner i el reconeixement sense fer ni brot. En la seva mentalitat, l'esforçat és un matat, un infeliç que s'ha de desgastar per viure mitjanament. Molts d'ells aspiren a pujar per l'ascensor social, sense posar-hi el coll, esperant el cop de sort.

Aquesta constel·lació de contraexemples televisius, certament, no ens dóna gaires arguments perquè s'esforcin. Més aviat, ens ho posen difícil. Són una minoria, certament, però tenen molta influència audiovisual i, vulguem o no, la nostra jovenalla s'hi emmiralla.

No podem matar tot el que és gras. Hi ha nens, adolescents i joves que s'esforcen molt per assolir determinats horitzons, que pateixen i ho passen certament malament quan no els surten bé les

coses. Els veiem preocupats i, de vegades, fins i tot obsessionats. Hem de ser suficientment elàstics per donar confiança i esperança a qui s'esforça amb autenticitat, però, a la vegada, hem de ser prou exigents per suscitar l'esforç en aquells que, per dir-ho d'una manera col·loquial, es gronxen o, senzillament, esperen que els altres els treguin les castanyes del foc.

Hi ha diferents raons per esforçar-se, encara que tot s'ha de dir, no sempre es convenç amb bones raons i, menys encara, en el diàleg entre pares i fills o entre professors i alumnes. Els podem argumentar per activa i per passiva la raó de l'esforç, el sentit que té i els fruits que se'n deriven, però només ho adquiriran realment quan ells mateixos l'hagin exercit i n'hagin tret algun profit.

Mentre no hi hagi experiència personal, les paraules que els diem queden com colgades en el fons de l'ànima, en un estat silenciós, letàrgic, com en els llims de la persona, però quan ve la situació, quan es troben davant de l'experiència personal, són capaços de reconèixer la veritat d'aquella paraula, el significat valuós que té, encara que faci molt de temps que fos dita.

Cal valorar l'esforç, però també els resultats. En aquest punt, com en tants d'altres, es passa sovint d'un extrem a l'altre. Durant un temps, només es valoraven els resultats en el món escolar. No es tenia pràcticament en compte quantes hores havia passat aquell nen sobre els llibres. La qüestió és que sabés les taules de multiplicar o bé la llista dels reis gods.

En l'actualitat s'ha anat a l'altre extrem. Es valora l'esforç per sobre de tot i els resultats queden en un segon pla. El noi s'esforça, però això no garanteix que sàpiga escriure correctament o que sàpiga matemàtiques o història de la filosofia. L'esforç, tots o sabem, no sempre va acompanyat de resultats. En aquest punt, doncs, cal trobar, de nou l'equilibri. Al final, una societat funciona correctament quan està integrada per ciutadans que, a més a més, d'esforçar-se, saben fer les coses i les fan bé, amb competència, eficàcia i eficiència.

Només podem exigir als nostres fills que s'esforcin, si ens esforcem a tirar endavant els compromisos que hem adquirit nosaltres mateixos. Els fills ens demanen ajuda, però només els l'hem

de donar si s'han esforçat a resoldre les dificultats per si mateixos. Només quan hagin donat de si tot el que poden, és educatiu oferir el suport.

Diu Demòstenes que “el que no fa un esforç per ajudar-se a si mateix, no té dret a sol·licitar ajuda als altres”. És ben certa aquesta màxima de l'orador llatí, però molt sovint sol·licitem ajuda abans de fer l'esforç personal. Ho fem, perquè sabem que l'altre hi està més bregat i que es traurà la feina de sobre. Això ens condueix, però, a dependre de l'altre i ens fa cada cop més heterònoms.

Una persona que està acostumada que els altres resolguin les seves dificultats, no pot créixer en autonomia, ni en maduresa personal. L'esforç és sempre una tensió, un desgast, un treball físic o psíquic que esgota, però que deixa pòsit en l'ànima, imprimeix caràcter per al futur.